

BÖLÜM 4

KADIN VE HUKUK BİLİNCİ: TOPLUMSAL EŞİTSİZLİKLERİN HUKUKSAL ANALİZİ

Özlem AYDOĞMUŞ ÖRDEM¹

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel amacı, hukukun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl inşa ettiğini, meşrulaştırdığını ve yeniden ürettiğini eleştirel bir yaklaşımla ortaya koymaktır. Hukukun nesnel ve tarafsız olduğu yönündeki yaygın kabulü sorgulayarak, hukuk sisteminin ataerkil bir perspektifle nasıl şekillendiğini irdelemek hedeflenmiştir. Kadınların, bu sistem karşısında geliştirdiği hukuk bilincinin niteliğini ve direniş mekanizmalarını anlamak, çalışmanın ana odak noktasıdır. Türkiye'deki güncel ve pratik örnekler üzerinden, yasal metinler ile toplumsal pratikler arasındaki derin uçurumun nedenleri ve sonuçları analiz edilecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hukuki alandaki yansımaları, yalnızca yasal metinlerin varlığıyla açıklanamaz; bu metinlerin toplumsal normlar ve ataerkil yapılarla nasıl etkileşim içine girdiği de dikkate alınmalıdır. Hukuk, çoğu zaman evrensel ve tarafsız bir otorite olarak sunulsa da, gerçekte belirli güç ilişkilerinin ve ideolojik konumların ürünü olarak işlemektedir. Bu nedenle, kadınların hukuka erişimindeki engeller, sadece yasal düzenlemelerin eksikliklerinden değil, aynı zamanda toplumsal önyargılardan, kurumsal pratiklerden ve kültürel normlardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, hukukun eleştirel analizi, kadınların yaşam deneyimlerini merkeze alarak, mevcut sistemin kadınları nasıl dışladığını ve görünmez kıldığını ortaya çıkarmayı gerekli kılmaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Hukuk bireylerin anlaşılabilmeleri ve sosyal bir ortamda birlikte yaşayabilmeleri için ortaya çıkarılmış olan, toplum kurallarının yazılı hale getirilmiş şeklidir

¹ Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Toplum ve İletişim AD., ozlemordem@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9896-3037

cinsiyet farkındalığıyla eğitilmesi ve kadınların kayıt dışı emeğinin hukuki koruma altına alınması gerekmektedir. Hukuk tek başına toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilecek sihirli bir araç değildir; ancak kadın hareketleri, ulusal ve uluslararası düzeydeki hukuki mekanizmaları harekete geçirerek bu mücadelede önemli mesafeler kat edebilir. Türkiye’de de hukuk sisteminin, sadece kağıt üzerinde değil, toplumsal yaşamın her alanında eşitliği güvence altına alacak şekilde dönüştürülmesi elzemdir.

Kadınların hukuk bilincine sahip olması, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde temel bir dönüm noktasıdır. Hukuki haklarının farkında olan kadınlar, yalnızca bireysel yaşamlarında şiddet, ayrımcılık ve sömürüye karşı daha güçlü bir koruma geliştirmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal düzeyde değişim talep eden aktörler haline gelmektedirler. Araştırmalar, hukuki farkındalığı yüksek kadınların adli süreçlere başvurma, sendikalara katılma ve sivil toplum örgütlerinde yer alma oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Merry, 2006). Bu durum, hukukun sadece bir normlar bütünü değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm aracı olarak işlev görmesini sağlamaktadır. Kadınların hukuk bilinci, ataerkil yapılara meydan okuyarak eşitlikçi politikaların hayata geçirilmesini hızlandırmakta ve yeni kuşaklara aktarılabilecek bir hak kültürünün oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, hukuk bilincinin güçlendirilmesi, sadece bireysel özgürlüklerin değil, kolektif toplumsal ilerlemenin de anahtarıdır.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, Y., & Turan, S. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve hukuk: Türkiye örneği. *Journal of Gender Studies*, 12(2), 145–163.
- Arat, Y. (2017). Violence, resistance, and women’s rights in Turkey. *Journal of Middle East Women’s Studies*, 13(3), 409–421. <https://doi.org/10.1215/15525864-4156191>
- Borchorst, A., & Siim, B. (2013). Women-friendly policies and state feminism: Theorizing Scandinavian gender equality. *Feminist Theory*, 14(3), 207–225. <https://doi.org/10.1177/1464700113499851>
- BOE. (2022). Real Decreto-ley 16/2022, de 6 de septiembre, para la mejora de las condiciones de trabajo y de Seguridad Social de las personas trabajadoras al servicio del hogar. *Boletín Oficial del Estado*.
- CESU. (2023). *Chèque emploi service universel*. <https://www.cesu.urssaf.fr>
- Coşar, S., & Yeğenoğlu, M. (2011). New grounds for patriarchy in Turkey? Gender policy in the age of AKP. *South European Society and Politics*, 16(4), 555–573. <https://doi.org/10.1080/13608746.2011.571919>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE.
- Dalla Costa, M., & James, S. (1972). *The power of women and the subversion of the community*. Faling Wall Press.
- De Oliveira, M. (2013). Domestic workers in Brazil: Rights and realities. *Latin American Perspectives*, 40(2), 17–29.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5th ed.). SAGE.
- Efe, B. (2020). Türk Medeni Kanunu’nda mal rejimleri ve kadın emeği. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 55–72.

- Eke, N. (2020). Hukuk fakültelerinde toplumsal cinsiyet dersleri üzerine bir değerlendirme. *Hukuk ve Adalet*, 12(1), 33–50.
- Erlanger, H. S. (2017). Legal consciousness and resistance. *Law & Society Review*, 51(1), 19–45.
- Ewick, P., & Silbey, S. S. (1998). *The common place of law: Stories from everyday life*. University of Chicago Press.
- Federici, S. (2012). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle*. PM Press.
- Fineman, M. A. (1991). The illusion of equality: The rhetoric and reality of divorce reform. *Chicago-Kent Law Review*, 65(1), 23–40.
- Hirsch, S. (2012). Women's access to justice: Between empowerment and constraints. *Social & Legal Studies*, 21(3), 309–326.
- Htun, M., & Weldon, S. L. (2018). *The logics of gender justice: State action on women's rights around the world*. Cambridge University Press.
- ILO. (2011). *Convention 189: Domestic workers convention*. International Labour Organization.
- Judiciary of England and Wales. (2017). *McCartney v. McCartney [2017] UKSC 28*. UK Supreme Court.
- Kara, Ö. T. (Aralık 2011). Türk hukuk dilinin genel özellikleri. *Osmaniye Barosu Dergisi*, (2), 24–32.
- Karakuş, S. (2022). Türkiye'de kadın çalışmaları merkezleri ve hukuki destek mekanizmaları. *Toplum ve Hukuk*, 38(2), 77–95.
- Keleş, E. (2021). Androsentrik hukuk eğitimi üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(1), 101–123.
- MacKinnon, C. A. (1989). *Toward a feminist theory of the state*. Harvard University Press.
- Merry, S. E. (2006). *Human rights and gender violence: Translating international law into local justice*. University of Chicago Press.
- Oğuz, H. (2021). Türk Medeni Kanunu'nda mal rejimleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 79(1), 223–248.
- Özçelik, A. S. (2019). Kadına yönelik şiddetle mücadelede cezasızlık sorunu. *Toplum ve Hukuk*, 35(2), 45–62.
- Özdemir, F. (2019). Akademide mobbing ve kadın akademisyenler. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 55–73.
- Özcan, A. (2018). Annelik emeği ve sosyal güvenlik hukuku. *Çalışma ve Toplum*, 59(4), 1221–1243.
- Öztürk, H. (2017). Ev işçiliği ve kadın emeği: Hukuki koruma eksiklikleri. *Çalışma ve Toplum*, 55(2), 433–457.
- Sarat, A. (2018). *Cause lawyering and the state in a global era*. Oxford University Press.
- Sert, G., & Akkoyunlu Wigley, A. (2012). Akademide mobbing: Kadın akademisyenler üzerine bir araştırma. *Toplum ve Bilim*, 124(1), 105–128.
- Supreme Court of Ireland. (2014). *McA v. McA [2014] IESC 27*. Irish Supreme Court.
- TBB. (2008). Mobbing ve Türk Hukuku. *Türkiye Barolar Birliği Yayınları*, 12, 1–38.
- UN Women. (2020). *CEDAW 40 years: Realizing women's rights for an equal future*. UN Women Publications.
- Unger, R. M. (1983). The critical legal studies movement. *Harvard Law Review*, 96(3), 561–675.
- Usta, F. (2018). Ev işçilerinin sosyal güvenlik hakları. *Çalışma ve Toplum*, 56(3), 755–774.
- Yargıtay 22. Hukuk Dairesi. (2016). *E.2016/14769, K.2016/23152*.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., & Ergöçmen, B. A. (2014). Domestic violence against married women in Turkey: Prevalence, risk factors and recent trends. *BMC Public Health*, 14(1296), 1–12. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-1296>